

İSMAİL B. OSMAN VE ESERLERİ

Furkan USTAKURT*

Hayatı

Elimizde müellife ait bulunabilen tek kayıt kütüphane kayıtlarında *Şerhu Eyyühe 'l-veled* ismiyle bulunan risaledir. Bunun dışında kaynaklarda müellife ve hayatına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak eseri incelendiğinde kendisinin 1208/1793 tarihinden sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Esere bakıldığında da bu eseri yazdığı belli bir ilmî birikime sahip olduğu görülmektedir. O halde el-Hâc İsmail b. el-Hâc Osman'ın milâdî 18. Yüzyılın ikinci yarısı ile 19. Yüzyılın ilk yarısı arasında yaşamış olduğu düşünülebilir. Yani doğum ve vefat tarihleri 1700-1850 tarihleri aralığında olduğu düşünülebilir.

Eseri

Şerhu Eyyühe 'l-veled

Eserin incelediğimiz ve tespit edebildiğimiz tek nüshası Trabzon İl Halk Kütüphanesi, nr. 435/1, vr. 1b-94a'da bulunmaktadır. Eserin içinde bulunduğu defter 101 varaktan oluşmaktadır. İlk 94 varakta *Şerhu eyyühe 'l-veled* adlı eser bulunmakta, sonrasındaki sayfalarda ise muhtelif yazılar bulunmaktadır. Varak 94b İmam-ı Azam'ın kabrinde yazılı olan beyitle başlıyor ve sayfada başka pek çok beyit yer almaktadır. Ayrıca sayfanın sonuna doğru da ölü kimseye Kur'ân-ı Kerîm okunur mu meselesine dair de birkaç satır bilgi vardır. Varak 95a-95b'de Arapça tâûn hastalığının sebebi ve bu hastalıktan kurtulmak için dua etmenin hükmüne dair kısa bir risale bulunmaktadır. Varak 96a'da Türkçe ibare ile Cuma namazının nasıl kılınacağı anlatılmaktadır. Varak 96b-98b arasında İbrahim b. Edhemle alakalı Türkçe bir hikâye bulunmaktadır. 99a-99b kısmında ise Türkçe bir dua metni bulunmaktadır. Eserden sonraki sayfalardaki kısımların hem hattı hem de muhtevaları ifade edildiği üzere birbirinden farklıdır.

Eser ve müellif adı katalogda ve esere dikkat çeken tek çalışmada¹ İsmail b. Osman'ın *Şerhu eyyühe 'l-veled* adlı eseri şeklinde kayıtlıdır. Ancak eser, tespitimize göre İsmail b. Osman'ın şerhi değil, Ebû Saîd el-Hâdimî'nin (v. 1176/1762) şerhi üzerine yapılmış bir haşiyedir. İsmail b. Osman eseri, 1208/1794 tamamlamıştır. Elimizdeki nüsha ise kendisine ait değil Ömer b. Muhammed b. Halil Efendi'nin istinsah etmiş olduğu nüshadır. Ancak istinsah tarihi belirtilmemiştir. Ayrıca yaptığımız taramalar neticesinde müellifi meçhul olarak basılan bir eyyühe 'l-veled şerhi'nin² elimizdeki nüshanın basılmış hali olduğunu tespit ettik. Ancak haşiye olarak adlandırdığımız kısımları matbu nüshada bulunmamaktadır. Eseri, bu haliyle Hâdimî'nin şerhinden ayıran nokta ise İsmail b. Osman'ın metni dizerken yaptığı bazı tasarrufların bu matbu nüshada da görülmesidir.

* Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Ana Bilim Dalı, furkan.ustakurt@gumushane.edu.tr

¹ Süleyman Gür, "Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Tespiti Denemesi", *KTÜİFD* 5/1 (Bahar 2018): 190.

² *Şerhu Eyyühe 'l-veled li'l-İmâm el-Gazzâli*, haz. Muhammed Hâdî eş-Şemrihî el-Mârdinî (Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013).

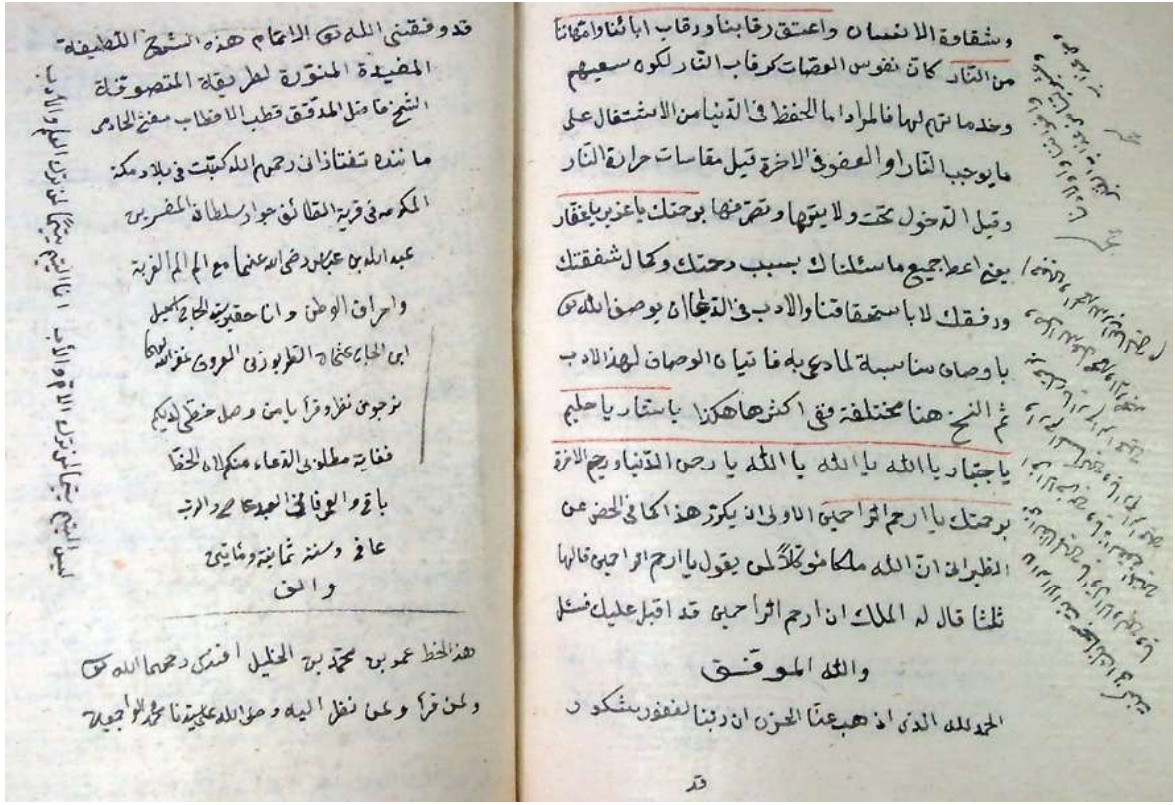
Muhtevası

Eser her ne kadar isminden dolayı İmam Gazzâlî'nin (v. 505/1111) *Eyyühe 'l-veled* adlı eserine yapılmış bir şerh olarak düşünülse de incelendiğinde Ebû Saîd el-Hâdimî'nin *Eyyühe 'l-veled* şerhi üzerine yapılmış bir haşiye çalışması olduğu görülmektedir. Nitekim İsmail b. Osman da eserin son kısmında bu şerhin Hâdimî'ye ait olduğunu söylemekte ancak ifadeye bir karışıklık olduğu da görülmektedir. Eser, İmam Gazzâlî'nin bir talebesinin ömrü boyunca yanında bulundurarak daima başvurabileceği birkaç sayfalık tavsiye talep etmesi üzerine kaleme aldığı bir risaledir. Metin, sonraki dönemlerde de ahiret yolcusu bir mümine rehber olarak görülmüş ve daima tedavülde kalmıştır. Bu manada Hâdimî de eser üzerine bir şerh kaleme almıştır. Hâdimî'den yaklaşık elli yıl sonra da İsmail b. Osman'ın eseri notlandırmaması hem *eyyühe 'l-veled*'in hem de Hâdimî'nin şerhinin o dönemdeki önemini de göstermektedir.

İsmail b. Osman'ın haşiye olarak adlandırılabilir çalışmada hemen hemen her sayfada irili ufaklı notlar bulunmaktadır. Satır arası kelime tercümelemleri veya kelimenin eş anlamları verilmiştir. Şerhteki bazı kelimelerin dil açısından düzeltilmesi, zamirlerin müfred-cem uyumuna dair de düzeltmeler verilmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca eserdeki konularla alakalı Hz. Ali, Hasan-ı Basrî gibi sahabe ve tabiin ulemasından da alıntılara yer vermiştir.

Resim 1: Eserin ilk iki sayfası (Trabzon İl Halk Kütüphanesi, nr. 435/1)

Resim 2: Eserin son iki sayfası (Trabzon İl Halk Kütüphanesi, nr. 435/1)

Kaynakça

Gür, Süleyman. "Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Tespiti Denemesi", *KTÜİFD* 5/1 (Bahar 2018): 155-239.

Şerhu Eyyühe 'l-veled li 'l-İmâm el-Gazzâlî, haz. Muhammed Hâdî eş-Şemrihî el-Mârdinî. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013.

